

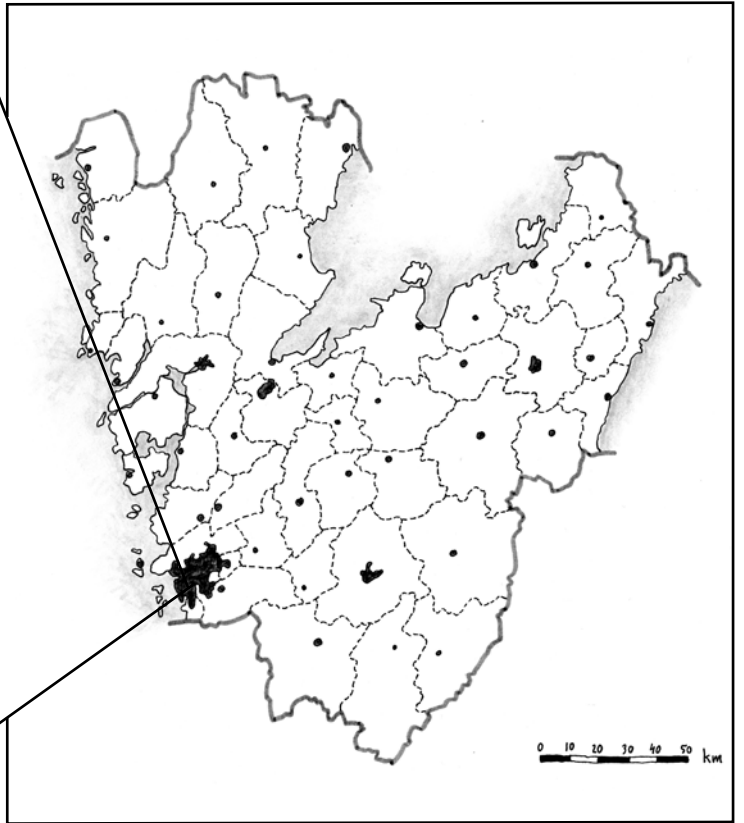
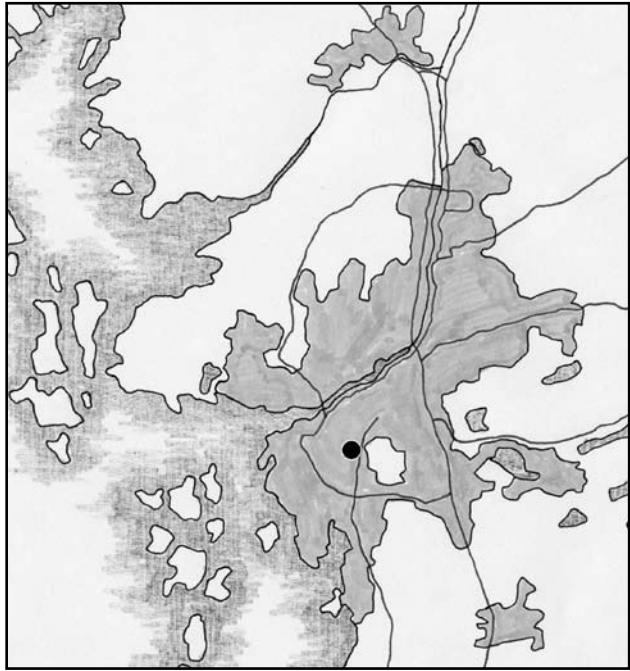
Projekt Lursång, Tanums kommun

Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning

Lars Gerre, Maria Magnusson
och Stig Swedberg

Projekt Lursäng, Tanums kommun
arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning

Lars Gerre, Maria Magnusson och Stig Swedberg

Projekt Lursäng, Tanums kommun
Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning

Kulturhistorisk rapport 42

© Rio Kulturkooperativ 2009

Fastighet: Lursäng 1:3 och 2:3 samt Lurs Tågeröd 1:4, Tanums kommun, Västra Götalands län

Ek. karta: 09A4i, 09A4j, 09A5i, 09A5j

Belägenhet i Rt-90 2,5 gon V: Öst 1245000 m, Norr 6525500 m

Höjd över havet: 86-175 meter

Beställare: Rabbalshede Kraft AB, Bransteby Västergård, 450 73 RABBALSHEDE

Projektansvarig: Petra Rudd

Fältarbetsansvarig: Stig Swedberg och Lars Gerre

Övrig personal: Maria Magnusson och Lillemor Olsson

Fältarbetstid: 2008-10-18 – 2008-10-30

Arkiv: Rio Kulturkooperativ

Omslagsbild: Gränsmärke nummer 0847:12. Märket är högt beläget på svagt sydostsluttande platå. Det har troligen varit synligt på långt avstånd och utgör möjligen ett siktmärke snarare än ett normalt gränsmärke. Foto mot öst.

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Orienteringskarta: Framställd av Rio Kulturkooperativ med data från Map Maker, FMIS samt Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Topografisk grundkarta: Tillhandahållen av beställaren. Övriga kartor och situationsplaner är framställda av Rio Kulturkooperativ.

Redigering och layout: Optimal Press

Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, HAMBURGSUND

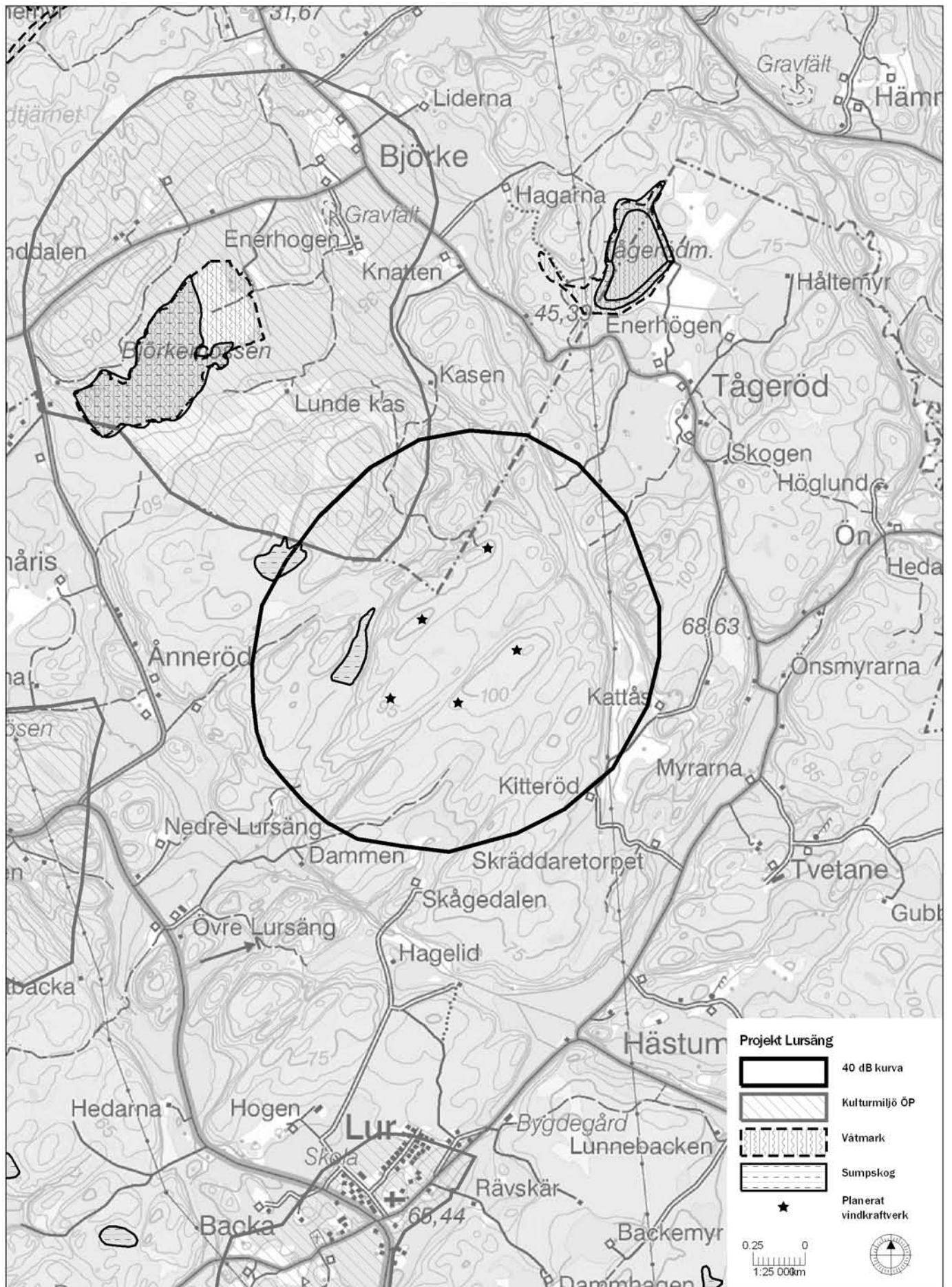
ISSN 1652-1897

Sökord: Vindkraft, utmark, gränsmärken, stenindustrilämningar, Bohuslän

Rio Kulturkooperativ
Ekelidsvägen 5
450 71 FJÄLLBACKA
www.riokultur.se
rio@riokultur.se

Innehåll

- 5. Sammanfattning*
- 6. Inledning och syfte*
- 6. Metod*
- 6. Utredningsområdena*
- 6. Naturmiljö*
- 6. Kulturmiljö*
- 7. Resultat Naturmiljö*
- 7. Resultat Kulturmiljö*
- 11. Antikvarisk bedömning och naturvärdesbedömning*
- 13. Källor*
- 14. Bilagor*
 - 1. Lämningar*

III. 1. Översiktskarta med begränsningslinje för område med maximalt 40dB ljudpåverkan. Området berör den kommunala kulturmiljön Björke och Björkemossen. Väster och söder om området finns ytterligare två kulturmiljöer, dessa berörs dock inte av buller från vindparken. Inom området finns två sumpskogsobjekt.

Projekt Lursäng, Tanums kommun

arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning

Sammanfattning

Rio Kulturkooperativ har på uppdrag av Rabbalshede Kraft AB utfört en arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning inom område för vindkraftsutbyggnad beläget inom Lur socken i Tanum kommun, Västra Götalands län. Utredningsområdet utgörs av föreslagna vägar och etableringsplatser för vindkraftverken.

Landskapet är typiskt för denna del av Bohuslän, med sydvästsluttande bergsryggar som bryts av uppodlade marker. Ett aktivt skogsbruk bedrivs i området idag. Till största delen består skogsbestånden av yngre skog. Naturmiljön inom själva utredningsytorna utgörs av äldre barrblandskog och hållmarkstallskog.

Utredningsområdet är beläget inom dagens skogsmark, nära odlingsmarkerna. Historiska kartor visar att delar av området har brukats till betesmark. I övrigt kan området räknas till

gårdarnas utmark. Fornlämningarna är knutna till övergången mellan odlings- och skogsmark och till krönlägena. De kända fornlämningarna visar att området utnyttjats av människor från bronsåldern och fram till våra dagar. Under utredningen har Rio Kulturkooperativ registrerat 12 kulturhistoriska lämningar, bland annat gränsmärken och stenbrott.

Utredningsområdet angränsar till kulturmiljö 4 Björke och Björkemossen i Strömstad kommun, och ligger i sin helhet inom riksintresseområde för vindkraft.

Om hänsyn visas till såväl kulturlämningar som värdefulla naturelement och biotoper inom utredningsområdet, bedöms en etablering kunna ske utan stor påverkan på områdets kultur- och naturvärden.

Inledning och syfte

Rio Kulturkooperativ har på uppdrag av Rabballshede Kraft AB utfört en arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning inom område för vindkraftsutbyggnad beläget inom Lur socken i Tanum kommun, Västra Götalands län.

Det primära syftet med utredningen var att utreda förekomsten av okända fornlämningar och kulturhistoriska lämningar inom utredningsområdena. Utredningen hade också i uppgift att översiktligt inventera och bedöma naturmiljöerna inom och i anslutning till utredningsområdena, se *ill 1 och mitt*.

De kända fornlämningarna gör att utredningsområdena kan beskrivas som områden med lång kontinuitet av mänskligt brukande. Gravar och hållristningar såväl som historiska utmarksområden visar på en nyttjandeperiod av minst fyratusen år. Utmarken kunde bidra till försörjningen för dem som brukade dess olika resurser – tjära, kol, slätter, bete, vilt och timmer. Eventuell förekomst av gravar i höjdlägen har uppmärksammats under utredningen.

Metod

Utredningen har bedrivits i form av inventering. Bedömningen av naturvärden har utförts av biologerna Lars Gerre och Maria Magnusson, medan bedömningen av kulturvärden har utförts av arkeologerna Lillemor Olsson och Stig Swedberg. Någon inventering av områdets fauna har ej utförts. Historiska arkiv har studerats avseende innehåll och kvalitet på kartmaterial.

Utredningsområdet utgörs av ett område om cirka 100 meter i diameter vid varje föreslagen verksplacering. Om ett placeringsförslag bedömts som olämpligt, har närbelägna lämpliga alternativa placeringar utretts. Längs föreslagna vägar har en korridor på tio till tjugo meter inventerats. Även här har alternativ studerats om detta ansetts nödvändigt.

Områden där speciell naturhänsyn bör tillämpas har mätts in digitalt och redovisas på karta, se *ill mitt*. Fynd av rödlistade arter har rapporterats till Artportalen. De under utredningen framkomna kulturhistoriska lämningarna fotodokumenterades, beskrevs och mättes

in med GPS. Dessa redovisas på karta *ill mitt*. Vid utredningen gavs de framkomna lämningarna nummer 0847:1-12 i Rio Kulturkooperativs databas. Lämningarna har rapporterats till FMIS.

Utredningsområdena

Utredningsområdena är belägna på höjdpaltår inom östra delen av Lursäng samt den västligaste delen av Tågeröd. Fem verk planeras inom området och transportvägar mellan dessa verk.

Naturmiljö

Området är högt beläget och utgörs av berg, skog samt mindre våtmarker. Våtmarker är viktiga biotoper, både som näringsfällor av främst kväve, och livsmiljö för många växt- och djursamhällen. I omgivningen finns några mindre sumpskogsområden registrerade hos Skogsstyrelsen. Inga övriga naturvärdesobjekt finns registrerade på länsstyrelsernas eller Skogsstyrelsens karttjänster. Inga lokaler som är särskilt utpekade för fågellivet berörs av projektet. Enligt Artportalen finns inga rapporterade iakttagelser av fladdermöss eller fåglar i området under åren 2005 till 2008.

Närmare kusten finns områden av riksintresse för rörligt friluftsliv respektive obruten kust. De börjar båda cirka 2 kilometer väster om området. Ytterligare en bit åt väster, cirka 2,5 kilometer från området vid nuvarande E6, börjar riksintressen för naturvård respektive friluftsliv. Ett stort opåverkat område enligt MB 3:2 har sin gräns någon kilometer öster om området.

Kulturmiljö

Utredningsområdet är beläget inom dagens skogsmark, nära odlingsbygden inom respektive fastighet, se *ill 1*. Inom eller i direkt anslutning till utredningsområdet finns ett antal fornlämningar registrerade. Dessa består av gravar i form av två stensättningar, Lur 149:1 och 2, samt en rest sten, Lur 212:3. Dessutom finns i området tre skålgropsstenar: Lur 212:1 och 2, av vilka en kallas för *kycklingste-*

nen, samt Lur 211, vilken dock bedömts som trolig naturbildning. Utredningsområdet ligger, som närmast, knappt 500 meter sydost om kulturmiljö 4, *Björke och Björkemossen*, i Strömstad kommun. Denna beskrivs som följer:

”Landskapsbilden präglas av berg- och skogsmark i väster och söder och för övrigt öppen odlings- och betesmark med insprängda impediment. Området innehåller ett stort antal registrerade fornlämningar, de flesta gravar, av varierande typ. Här finns ett 70-tal stensättningar, ett 10-tal rösen, ett 40-tal resta stenar och ca 15 domarringar. Flertalet gravar ligger grupperade i gravgrupper eller gravfält. Dessutom finns här högar, boplatser, hållristningar och ryggade åkrar. Fornlämningarna har sin tyngdpunkt i bronsålder - äldre järnålder, dvs. ca 1800 f.Kr - 600 e.Kr. Ett stort gravfält i anslutning till den historiska bytomten binder ihop förhistorien med historisk tid och nutid.” *Strömstad kommun 2002.*

Inom det område som preliminärt beräknas kunna omfattas av 40 dB-kurvan finns ytterligare ett antal fornlämningar. Kurvan berör också den sydösta delen av kulturmiljön *Björke och Björkemossen*. Fornlämningarna inom 40 dB-kurvan utgörs även de huvudsakligen av gravar. Väster och söder om utredningsområdet finns fyra rösen och två stensättningar. Norr om och precis vid den södra gränsen av kulturmiljön *Björke och Björkemossen* finns flera resta stenar, och här finns också en, så kallad, färdväg registrerad. Inom området för 40dB-kurvan finns också lämningar i form av skålgropsstenar, kolningsgropar samt ett par fornlämningslika lämningar.

Äldre kartmaterial

En översiktlig genomgång av äldre kartmaterial över fastigheternas utmark har gjorts. De kartor som visar utmarken för gården Lursäng är en karta från storskifte 1820 samt laga skifte 1853. Även från Tågeröd finns storskifteskarta över skog och utmark, från 1820 och 1823. Till kartorna finns även skriftliga beskrivningar. Utmarken har vid de tidpunkter som kartorna beskriver inte varit uppodlad. Flera

vägar finns utmärkta på berget, ofta anlagda i anslutning till våtmarkerna.

Resultat Naturmiljö

De aktuella områdena domineras idag av barrskogsklädda höjder med fuktstråk och mindre våtmarker i sänkorna. Till största delen består skogsbestånden av yngre skog. Våtmarkerna inom området är relativt små och omges av sumpskogsområden med barr- och lövträd. Sumpskogar registrerade hos Skogsstyrelsen berörs inte av vägsträckningar eller platser. Inga verksplatser är belägna inom strandskyddat område.

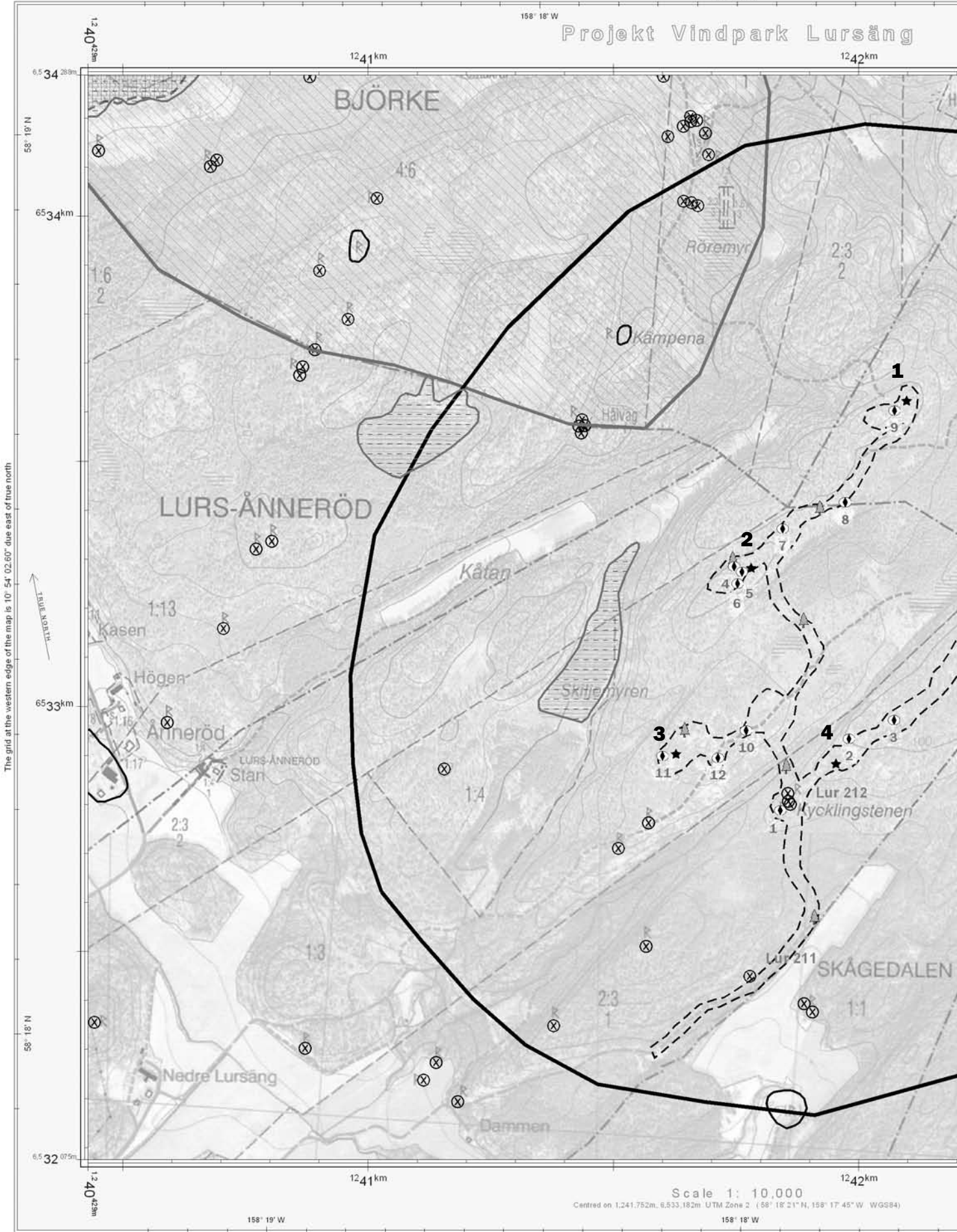
Planerade vägar och verksplatser är i stort sett belägna i miljöer utan specifikt höga naturvärden. Verksplatserna ligger på höjder med hållmarker och tallskog, och till stora delar består utredningsområdet av skogar präglade av ett aktivt skogsbruk. Det finns dock inslag av äldre tall och asp i området. Väster om verk två finns ett bäckdråg nedanför branten. Här växer gran, asp och björk. Den rödlisade arten lunglav växer på en asp. På platån där verk tre planeras finns några äldre knotiga tallar, och planerad väg mellan verk ett och två passerar ett bestånd med ett tiotal grova aspar. Infartsvägen till området löper längs en stenlagd gärdesgård som omfattas av biotopskydd då den ligger i angränsning till jordbruksmark. Vid några platser innebär vägdragning korta passager över bäckar eller fuktstråk som sammanbinder våtmarksmiljöer. Detta gäller planerad väg från verk tre till verk två, och planerad väg mellan verk fyra och verk tre, *se ill mitt.*

Resultat Kulturmiljö

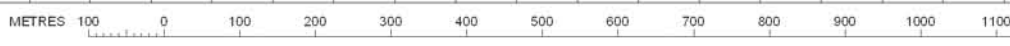
I detta avsnitt presenteras utredningsresultatet tillsammans med en tolkning av de registrerade objekten samt en tolkning av kulturmiljön i stort. För en specifik beskrivning av varje enskild lämning hänvisas till *bilaga 1.*

Under utredningen har Rio Kulturkooperativ registrerat 12 lämningar, vilka givits nummer 0847:1-12 Rio Kulturkooperativs databas. Dessa utgörs av sju gränsmärken, fyra stenbrott samt en övrig lämning.

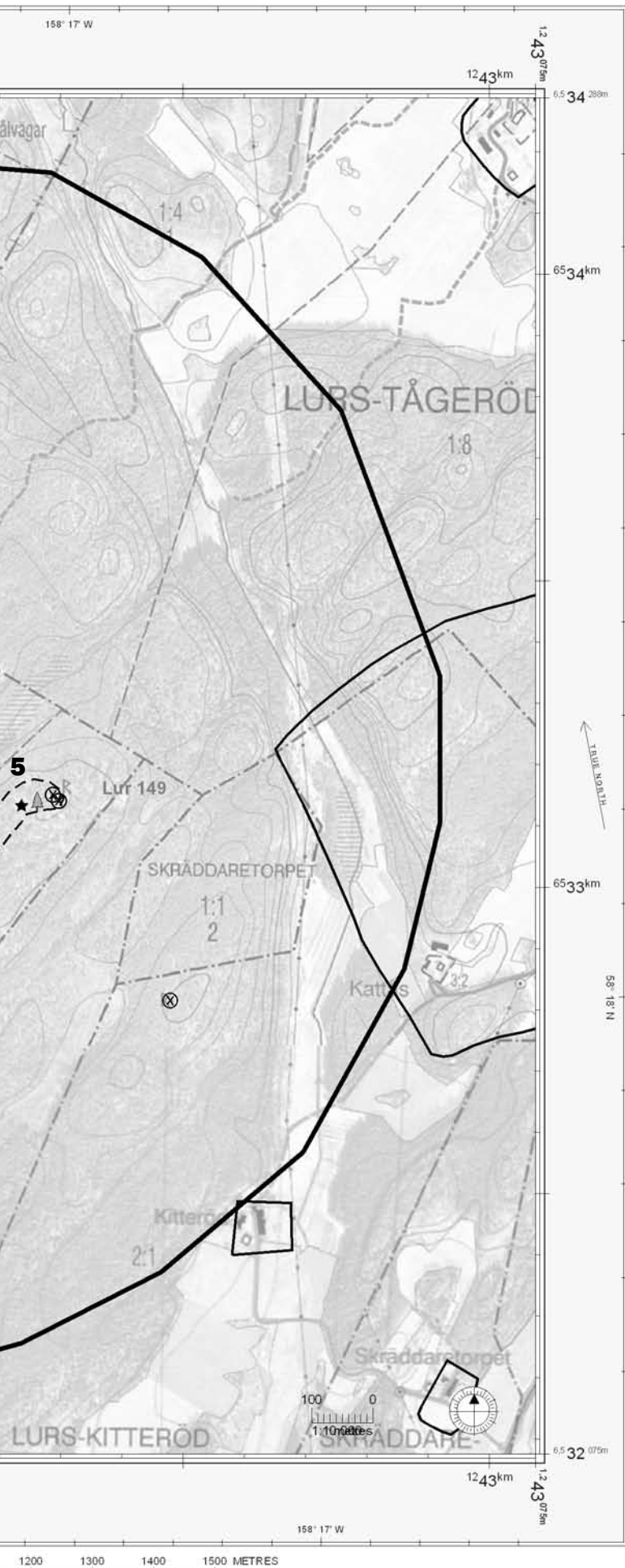
Projekt Vindpark Lursång

The grid at the western edge of the map is 10° 54' 02.60" due east of true north

Scale 1: 10,000
 Centred on 1.241.752m, 6.533.182m UTM Zone 2 (58° 18' 21" N, 158° 17' 45" W WGS84)

- Projekt Lursäng**
- Utredningsområde
 - 40 dB kurva
 - Kulturmiljö ÖP
 - Våtmark
 - Sumpskog
 - Planerat vindkraftverk
 - Ny fornlämning
 - Fornlämning FMIS
 - Naturhänsyn

III. 2. Kartan redovisar resultaten från naturvärdesbedömning och arkeologisk utredning samt tidigare känd information om sumpskogsområden, kulturmiljöer och fornlämningar. Ingen av de registrerade sumpskogsobjekten berörs av projektet. Vad gäller de tidigare registrerade samt de nyregistrerade fornlämningarna kan projektet genomföras om särskild hänsyn visas i samband med fortsatt projektering. Detta gäller vid infartsvägen, vilken löper längs en gårdsgård. Denna bör kvarligga och en eventuell breddning av vägen får ske på motsatt sida. Vid vägskälet mellan norra och södra delen av parken passerar vägen Lur 212, här bör vägen dras östligt inom det utredda området. Vid verksplats två bör plan och verk placeras väster om skogsdungen med tallar så att fornlämningsmiljön vid Lur 149 inte påverkas visuellt av projektet. Föreslagna väg mellan verk 1 och 2 passerar ett område med äldre bredstammiga aspar samt lämning nr 8, här bör passage ske med stor försiktighet. Om vägen dras nordväst om dungen och märket kan påverkan undvikas. Lämning nummer 10 kommer förmodligen att hamna nära vägen till verk tre. Eftersom lämningen bedömts som vägmärke är detta inget som påverkar lämningen negativt, det är dock viktigt att lämning skyddas genom märkning och avspärrning under byggskedet.

Ill. 3. Maria och Stig vid lämning nummer 0847:4, ett av de småskaliga stenbrotten inom Lursäng. Brotten har oftast bara en brytningsnivå och på flera ställen har naturliga sprickbildningar utnyttjats. Vår informant visste heller inget om någon brytning i detta område. Allt tyder på att brotten har en förhållandevis hög ålder. Foto mot norr.

Gränsmärken

Gränsmärke nr 0847:8 markerar gränsen mellan Lursäng och Tågeröd. Vid uppgående av denna gräns inför storskiftet 1820 godkändes tidigare anlagda gränsmärken. Detta märke är dock inte markerat på storskifteskartan, varför dess ålder är oklar. Gränsmärke 0847:9 består av ett stort antal stenar, som ligger utrasade i ett lager. Märket är anlagt i en sluttning ned mot Tågerödsdalgången, och det är möjligen ett märke som använts som siktmärke och inte ett märke som markerar en gräns. De resterande gränsmärkena är inte heller belägna i några nu kända gränser. De kan således vara av relativt hög ålder och definitivt från före storskiftet. Två av märkena är relativt oskadade, nr 0847:11 och 12, de övriga är helt raserade. Vid inventeringstillfället fanns på några ställen mindre stensamlingar som möjligen även de kan tänkas representera raserade gränsmärken. Dessa bedömdes dock som alltför osäkra för att dokumenteras.

Stenindustrilämningar

Stenindustrilämningarna, 0847:4-7, består av relativt småskaliga brott, se ill 3? (image026). Brotten har en eller två nivåer, och på flera ställen har naturliga sprickbildningar utnyttjats. Flera av stenbrotten bär spår av tillhuggning i anslutning till brottet. I två av dem kvarligger ett mindre antal gatstenar. I några finns också kvarliggande råblock. Brotten kan karaktäriseras som småbrott. Tidställningen måste betraktas som oklar, tekniken är småskalig och kan därför ge ett falskt intryck av ålderdomlighet. Förekomsten av rundkil och remmare antyder att brotten inte är äldre än nittonhundratalet. Vid kontakt med Vilhelm Hansson, född på Lursäng, berättar han att hans far tidvis arbetade som smed åt stenhuggarna i området. Under 1920- och 1930-talet hade han smedja på gården, men även vid Välle/Hessland. Vid denna tid togs sten ut från gården till stengardisterna för vägbygget mellan Lur och Hessland. De stenbrott som registrerats vid denna utredning

har, enligt Vilhelm Hansson, dock troligen inte använts till detta vägprojekt.

Övrig lämning

Den övriga lämningen, 0847:10, är troligen en vägmarkering, bestående av fyra olika stora stenar lagda ovanpå varandra. Vid utredningar i Dalsland och Värmland har liknande markeringar kunnat knytas till äldre vägsträckningar, *Ljunggren m fl 2007*.

Tolkning

Gränsmärke 0847:1-3 samt 9, 11 och 12 har bedömts som fasta fornlämningar. Gränsmärket 0847:8, stenindustrilämningarna och vägmärket har bedömts som övriga kulturhistoriska lämningar.

Ett av utredningens syften var att särskilt söka efter gravar i höjdlägen i anslutning till de föreslagna verksplatserna. Några sådana har inte hittats inom ramen för denna utredning. Däremot är miljön som vindkraftparken planeras i präglad av gravar i krönlägen, detta diskuteras i avsnittet *Antikvarisk bedömning* nedan. Historiska kartor har visat att området kan räknas till gårdarnas utmark. Historiskt har skogen varit en viktig resurs, troligen har även myrmarken på fjället varit viktiga som betes och kanske slåttermarker. Kulturhistoriskt kan området beskrivas som aktivt nyttjat under minst fyratusen år. Fornlämningarna, knutna till den uppodlade bygden, utgörs av gravar och hållristningar i övergången mellan odlings- och skogsmark, men gravar finns även i krönlägen på fjället. Gränsmarkeringarna och stenbrotten visar på en aktivt brukad utmarks-miljö även under sen historisk tid.

Antikvarisk bedömning och naturvärdesbedömning

Resultaten från utredningen visar inte på några större konflikter med naturvärden eller kulturmiljöer. Naturvärdena inom utredningsområdet är främst knutna till våtmarksmiljöerna och de grupper med äldre träd, främst tall och asp, som växer i området. Vid anläggning av vägar bör sträckningarna anpassas efter naturinventeringen för att undvika ingrepp i känsliga biotoper.

Kulturmiljön nordväst om området karaktäriseras av gravar, och även inom eller i direkt anslutning till utredningsområdet finns ett flertal gravar i form av rösen och stensättningar. I bergsområdet längs sockengränsen och söderut finns ytterligare gravar, här också i form av resta stenar. Det är möjligt att dessa har anlagts i gränzonen mellan två olika områden, vilka kommit att utvecklas till socknarna Skee respektive Lur. I området finns även ett antal färdvägar registrerade. Det är ofta som gravar har anlagts intill vägar. Kombinationen av gravar och färdvägar kan också visa på att området varit viktigt ur kommunikationssynpunkt. Miljön vid Björke kommer rimligen att påverkas av etableringen eftersom verken troligen kommer att synas och höras inom delar av kulturmiljön. Även de gravar som inte är en del av miljön, till exempel Lur 149, kommer att påverkas av etableringen. Hur stor denna påverkan är och i vilken grad den fordrar åtgärder bör redovisas i den kommande MKB:n.

Särskild hänsyn

Infartsvägen till området löper längs en stenlagd gårdesgård. Denna omfattas av biotopskydd enligt MB 7:5 och får inte skadas, se *ill mitt*. Åtgärder som berör biotopskydd kräver dispens från Länsstyrelsen.

Vägpassagen vid lämning 0847:1 och Lur 212, kycklingstenen, bör justeras och vägen dras östligare för att inte inkräkta på fornlämningssmiljön.

Väg mellan verk fyra och fem passerar två raserade gränsmärken, lämning 0847:2 och 3. Dessa har bedömts som fasta fornlämningar och vägdragning bör inte ske närmare än tio meter.

Verk fem är placerat nära fornlämning Lur 149, två stensättningar. Fornlämningstypen kan sägas vara kännetecknande för området med ett flertal gravar i gränzonen mellan Skee och Lurs socknar. Stensättningarna är placerade precis öster om toppen på berget och bedöms som orienterade åt nordost. Det är viktigt att projektets visuella påverkan på gravmiljön begränsas. Genom att flytta verksplatsen åt sydväst kommer verket att hamna

väster om ett mindre tallskogsbestånd. En placering på denna yta gör att verket inte bör vara synligt från gravarna. Ljudpåverkan bedöms som mindre, då denna är varierande och tidvis helt obefintlig.

Väg mellan verk fyra och tre går tvärs över dalgången mellan den norra och södra bergsryggen. I botten av dalgången passerar ett dike. Detta bör passerar med hänsyn och trumma läggas i vattenföringen.

Verk tre, och vägen till verk 3, kan komma att beröra lämningarna 0847:10-12. Dessa utgörs av två gränsmärken, vilka bedömts som fasta fornlämningar. Hänsyn bör visas genom att ett avstånd av minst tio meter hålls mellan lämningar och exploaterad yta. Lämning 10 utgörs av en vägmarkering, och på grund av lämningens karaktär kan vägdragning här ske betydligt närmare. Lämningen får dock inte skadas eller förändras genom väganläggningen. För att säkerställa detta bör den märkas ut i samband med exploatering. På platån där verket planeras finns några äldre knotiga tallar, och dessa bör visas hänsyn vid etablering.

Väg från verk tre till verk två passerar ett vattenstråk. Passagen bör ske med minsta möjliga påverkan, genom att gå kortast möjliga väg och genom att trumma läggs i vattenföringen.

Nordväst om *verk två* finns ett bäckdrag nedanför branten. Här växer gran, asp och björk. Den rödlistade arten lunglav växer på en av asparna. Vid anläggning av verksplatsen bör åtgärder vidtas så att växtligheten inte skadas. Väst och sydväst om verksplatsen finns ett antal stenbrott. Etableringen bör ske utan att dessa skadas. Ett hänsynsavstånd på minst tio meter bör tillämpas.

Väg mellan verk ett och två passerar ett bestånd med ett tiotal grova aspar samt lämning 0847:7 och 8, se ill 4? (image029). Vägdragning bör justeras så att den sker med ett hänsynsavstånd av minst tio meter till lämningarna och så att asparna inte behöver avverkas. Vid *verksplats ett* finns ett raserat gränsmärke, bedömt som fast fornlämning, och vid etablering bör ett avstånd av minst tio meter hållas.

Generell hänsyn

De kulturhistoriska lämningar som beskrivits ovan utgör inget hinder för den planerade exploateringen. Fornlämningar är skyddade genom bestämmelserna i 2 kap i Lag om kulturminnen mm (KML). Kulturlämningar och miljöer omfattas också av miljöbalkens (MB) generella hänsynsregler samt 3 kap 6 §. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till Länsstyrelsen. Hänsyn bör visas genom att vägdragningar och verksplaceringar justeras så att lämningarna kan kvarligga på plats.

De naturvärden som beskrivits ovan utgör inget hinder för den planerade exploateringen. Man bör särskilt tänka på att vid vägbyggnation passera våtmarkerna med försiktighet så att de hydrologiska förhållandena inom området ej förändras, eftersom våtmarkens växt- och djurliv då kan påverkas negativt. All markavvattning är förbjuden enligt 11 kap 14 § miljöbalken. För att få utföra åtgärder som leder till markavvattning krävs undantag från förbud samt tillstånd. Detta handläggs av Länsstyrelsen.

För alla verksplatser och vägar föreslås också att man tar allmän hänsyn till naturvärden enligt följande:

- Lämna död ved. I första hand tillåts den stå eller ligga kvar. I andra hand kan den placeras i skogspartier kring verksplatserna eller vägarna.
- Äldre träd lämnas i största möjliga mån. Där detta inte är möjligt kan träden avverkas och lämnas som död ved.

Ill. 4. Gränsmärke, nummer 0847:8, är belägen i en befintlig gräns mellan Lursäng och Tågeröd. Eftersom märket är placerat i en befintlig gräns har det inte registrerats som fast fornlämning. Det innebär dock inte att det kan ha en betydande ålder, märket är angivet på karta från 1820-talet och alltså minst 180. Foto mot nordost.

Källor

Artportalen	2008	Oberoende samlingsplats för fynd av arter, www.artportalen.se
Ljunggren, Anna; Swedberg, Stig och Östlund, Annika	2007	Kulturmiljöutredning. Årjäng Orremossen och Stugufjällen. Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning. Rio Kulturkooperativ Kulturhistoriska rapporter 21.
Länsstyrelsen	2008	GIS-tjänst Sveriges Länskarter, Kartor över riksintressen, Natura 2000-områden, skyddade områden. www.gis.lst.se
Naturvårdsverket	2008	Kartverktyget skyddad natur, www.naturvardsverket.se
Riksantikvarieämbetet	2008	FMIS
Skogsstyrelsen	2008	Skogens pärlor, www.skogsstyrelsen.se
Strömstad kommun	2002	Kulturmiljöer och kulturmiljöarbete i Strömstad. Handläggargröd och kulturhistoriskt underlag för Strömstad kommun

Kartor

Lursäng Storskifte 1820
 Lursäng Laga skifte 1853
 Tågeröd Storskifte 1820
 Tågeröd Storskifte 1823

Muntlig information

Vilhelm Hansson, Strömstad

Bilagor

Bilaga 1. Lämningar

Nr	Typ	Längd	Bredd	Djup/ höjd	Antal	Beskrivning	Bedömning
1	Gränsmärke	1,5	1	0,3	3	1: 11 stenar, 0,2-0,6m stora utrasade i ett lager, ingen tydlig visarsten. 2: 9 m SV om 1 är 5 stenar 0,4-0,6 m stora inom en yta av 1,2 x 0,7 m utrasade i ett lager, liggande visarsten. 3: 5 m S om 1. 5 stenar 0,15-0,55 m stora utrasade i ett lager, ingen tydlig visarsten. 1-2 m Sv om 1 ligger 10-talet stenar. Skadad, krön. Hällmark	Fast fornlämning
2	Gränsmärke	2,5	0,5	0,2	1	7 stenar i ett utrasat lager. Ingen tydlig visarsten. 1 m N om 1 ligger en ensam 0,5 stor sten. Skadad, krön. Hällmark	Fast fornlämning
3	Gränsmärke	1,5	0,7	0,3	1	6 stenar i ett utrasat lager 0,2-0,6 m stora. Liggande visarsten. Skadad, krön. Hällmark	Fast fornlämning
4	Brott/täkt	7	5	1	1	Stenbrott, skrotsten i brottet, ett par mindre stenar bearbetade. Bredkilshål, borrhål. Två nivåer, kvarliggande råblock. Oskadad, i sluttning. Hällmark	Övrig kulturhistorisk lämning
5	Brott/täkt	8	5	0,7	1	Stenbrott, skrotsten i brottet, ett par mindre stenar bearbetade. Bredkilshål, borrhål. Två nivåer. Kvarliggande råblock. Tillhuggning avslagssten, enstaka smågatsten. Oskadad, i sluttning. Hällmark	Övrig kulturhistorisk lämning
6	Brott/täkt	10	8	1	1	Stenbrott, skrotsten i brottet, ett par mindre stenar bearbetade. Bredkilshål, avfall enstaka gatsten. Mycket skrot kvar i brottet. Rundkil i nedre del av brottet. Utnyttjat befintliga sprickor. Oskadad, i sluttning. Hällmark	Övrig kulturhistorisk lämning
7	Brott/täkt	6	6	0,9	1	Stenbrott, skrotsten i brottet, ett par mindre stenar bearbetade. Bredkilshål, avfall mycket gatsten. Oskadad, i sluttning. Hällmark	Övrig kulturhistorisk lämning

Nr	Typ	Längd	Bredd	Djup/ höjd	Antal	Beskrivning	Bedömning
8	Gränsmärke	0,9	0,6	0,8	1	Åtta stenar 0,3-0,8 m stora, Tre lager, stående visarsten. Oskadad, i sluttning. Hällmark	Övrig kulturhistorisk lämning
9	Gränsmärke	1,5	0,9	0,2	1	Mer än tjugostenar, 0,05-0,4 m stora. Ett lager, två möjliga visarstenar. Två stensamlingar om minst tio stenar var åt N resp O. Troligen siktmärke. Skadad, stenarna utrasade, sluttning. Hällmark	Fast fornlämning
10	Övrigt	1	0,9	0,8	1	Fyra stenar lagda ovanpå varandra, 0,3-1 m stora. Troligen en vägmarkering. Oskadad, sluttning. Hällmark	Övrig kulturhistorisk lämning
11	Gränsmärke	1	0,6	0,5	1	Tio stenar i två lager, 0,2-0,9 m stora. Lutande visarsten. Oskadad, i sluttning. Hällmark	Fast fornlämning
12	Gränsmärke	0,6	0,55	0,55	1	Femton stenar i fem lager, 0,2-0,35 m stora. Ytterligare minst tio stenar ligger kring. Oskadad, i sluttning. Hällmark	Fast fornlämning

III. 5. Lämning nummer 0847:10 har bedömts som övrig lämning. Den här typen av lämningar har dock framkommit vid tidigare utredningar och i ett fall var de uppenbart vägmarkeringar. I detta fallet ligger befintlig körväg i direkt anslutning till märket vilket stöder att även detta är ett vägmärke. Foto mot nordost.

